

LA TODOLELLA

L'imponent castell i les danses guerreres són els dos emblemes de la localitat.

El imponent castillo y las danzas guerreras son los dos emblemas de la localidad.

**ELS
PORTS**
és Autèntic

HISTÒRIA

Ja amb anterioritat a la conquesta de La Todolella pels catalano-aragonesos, La Todolella va haver de ser un petit llogaret musulmà inclòs al castell de Morella, formant part dels diferents regnes de taifas en què es va dividir aquest territori del Sharkal-Alandalus al llarg dels S. XI i XII. A la fi de 1231 i principis de 1232 “els termes generals del Castell de Morella” amb tots els seus llogarets passen al senyoriu vitalici de D. Blasco de Alagón, i el senyoriu de Saranyana a Bernardo de Calvera. El 2 d'agost de 1242 Jaime I va concedir la Carta-Pobla de La Todolella a favor de Ramón de Calvera, germà de l'anterior.

HISTORIA

Ya con anterioridad a la conquista de La Todolella por los catalano-aragoneses, La Todolella debió ser una pequeña aldea musulmana incluida en el castillo de Morella, formando parte de los distintos reinos de taifas en que se dividió este territorio del Sharkal-Alandalus a lo largo de los S. XI y XII. A finales de 1231 y principios de 1232 “els termes generals del Castell de Morella” con todas sus aldeas pasan al señorío vitalicio de D. Blasco de Alagón, y el señorío de Saranyana a Bernardo de Calvera. El 2 de agosto de 1242 Jaime I concedió la Carta-Puebla de La Todolella a favor de Ramón de Calvera, hermano del anterior.

CASC URBÀ

Des de llarga distància s'albira l'imponent castell de La Todolella. La seva situació estratègica l'amaga a mesura que ens arrimem a la localitat i fins i tot quan caminem pel casc urbà.

A les seues faldes es troba l'església amb el seu singular campanar de coberta semicircular, el forn de llenya, i la plaça amb la seva presó i casa consistorial assentada sobre un bell porxo i arc rebaixat. A l'entorn diverses cases conserven l'arquitectura del seu origen medieval, també ens recorden el seu origen: arcs apuntats i alguns carrers i eres empedrades.

EL CASTELL

Edifici senyorial, construït al segle XVI sobre l'anterior del segle XIII. Situa els seus orïgens a la torre vella, molt anterior a la reconquesta. De planta rectangular, flanquejat per torres, pati central amb pintures murals i corredor porticat, una joia arquitectònica.

EL CASTILLO

Edificio señorial, construido en el siglo XVI sobre el anterior del siglo XIII. Sitúa sus orïgenes en la torre vieja, muy anterior a la reconquista. De planta rectangular, flanqueado por torres, patio central con pinturas murales y corredor porticado, una joya arquitectónica.

CASCO URBANO

Des de larga distancia se divisa el imponente castillo de La Todolella. Su situación estratégica lo esconde a medida que nos acercamos a la localidad e incluso cuando caminamos por el casco urbano. A sus faldas se encuentra la iglesia con su singular campanario de cubierta semicircular, el horno de leña, la plaza con su prisión y casa consistorial asentada sobre un bello porche y arco rebajado. Alrededor varias casas conservan su arquitectura de origen medieval, nos recuerdan también su origen: con arcos apuntados y algunas calles y eras empedradas.

INFRAESTRUCTURES HIDRÀULIQUES

Pont àrab, molí d'aigua i Sénia de Saranyana.

El pont àrab, primer construït a la localitat per creuar el riu, incorpora l'estructura de conducció d'aigua al molí i la de canalització de l'aigua per a reg de les hortes o tornada al barranc. La Sénia de Saranyana, de la mateixa època, conserve en perfecte estat el seu diposit de 4 cossos d'alçada a la vora del riu

INFRAESTRUCTURAS HIDRÁULICAS

Pont árabe, molino de agua y Noria de Saranyana.

El puente árabe, primero construido en la localidad para cruzar el río, incorpora la estructura de conducción de agua al molino y la de canalización del agua para riego de las huertas o vuelta al barranco. La Noria de Saranyana, de la misma época, conservo en perfecto estado su depósito de 4 cuerpos de altura al lado del río.

PONT GÒTIC

El pont gòtic compta amb un ull central de 13 metres d'amplitud , i un segon ull d'amplitud inferior, de pas de carro que facilita l'accés al riu i en la seva època als carros per a la càrrega d'aigua. S'il·lumina a les nits.

PUENTE GÓTICO

El puente gótico cuenta con un ojo central de 13 metros de amplitud , y un segundo ojo de amplitud inferior, de paso de carro que facilita el acceso al río y en su época a los carros para la carga de agua. Se ilumina por las noches.

PLANOL/ PLANO/ MAP LA TODOLELLA

Punts d'interès / Puntos de interés / Interest places

- 1 Ajuntament**
Ayuntamiento
Town Council Building
- 2 Farmàcia**
Farmacia
Pharmacy
- 3 Centre mèdic**
Centro médico
Medical centre
- 4 Casa del Diable**
Casa del Diablo
Devil's House
- 5 Presó**
Cárcel
Prison
- 6 Antic Ajuntament**
Antiguo Ayuntamiento
Ancient Town Council Building
- 7 Castell de la Todolella**
Castillo
Castle
- 8 Església**
Iglesia
Church

Serveis turístics / Servicios turísticos / Tourist services

- 9 Restaurant El Guerrer**
C/ Carretera, 9
964 171 056
- 10 Trail Running Center**
C/ Carretera, 9
964171056 / 964171178
- 11 Jamones Alfredo**
C/ Carretera, 4
964 177 501

Allotjaments / Alojamientos / Accommodations

- 12 Hostal – Restaurant El Guerrer**
C/ Carretera, 9
964 171 056
- 13 Casa rural Nuri de Rei**
C/ Sant Cristòfol, 5
678 547 015 / 964 213 944
- 14 Casa rural Masico Santana**
Ctra. la Todolella-Olocau, s/n
964 177 558 / 646 219 483
- 15 Cases Rei**
C/ Eres de Folles, 5 y C/ Olivera, 23
964 171 142 / 689 864 422
- 16 Casa rural La Venta**
Ctra. Forcall-la Mata, s/n
609 761 909

8

7

15

15

13

6

5

14

15

4

2

3

15

9

1

10

12

11

16

LA MOLA DE LA TODOLELLA

A 1128 metres d'altitud. Limit de província amb Terol. Taula d'interpretació. Parc eòlic de la Mola.

A 1128 metros de altitud. Límite de provincia. Taula d'interpretació. Parc eólico de la Mola.

PUNTS D'INTERÉS PUNTOS DE INTERÉS INTERÉS

El Camaró:

Salt d'aigua que brolla entre les roques a la primavera.

Salto de agua que brota entre las rocas en primavera.

Forat del lladre:

Lloc de difícil accés però amb vistes d'una natura impressionant.

Lugar de difícil acceso pero con vistas a una naturaleza impresionante.

Els llavadors i el Xorret:

Zona d'esbarjo a la vora del riu Cantavella que reuneix els antics llavadors i la font que en el seu moment proveïa a tot el poble.

Zona de recreo a orillas del rio Cantavieja que reune los antiguos lavaderos i la fuente que en sumomento proveía a todo el pueblo.

Trail Running

Center:

Centre de recepció i serveis per a corredors.

Centro de recepción y servicios para corredores.

Jardí botànic:

Entre el portalet i el barranc de pixatinters. Mostra botànica interpretada de plantes aromàtiques i arbres d'aquesta latitud.

Entre el Portalet y el barranco de pixatinters. Muestra botánica interpretada de plantas aromáticas y árboles de esta latitud.

Observatori astronòmic:

Punt d'observació equipat. Contactar amb l'Ajuntament.

Punto de observación equipado. Contactar con el Ayuntamiento.

EDIFICIS RELIGIOSOS

EDIFICIOS RELIGIOSOS

Ermitori de Sant Cristòfol:

A les estribacions de la mola de Roc, en un enclavament únic. Domina els termes de La Todolella, Forcall i Cincorres i ofereix una amplíssima vista interpretable per taules d'interpretació. Acull les rogatives de maig de La Todolella, Cincorres, Forcall i La Mata.

En las estribaciones de la mola de Roc, en un enclave único. Domina los términos de La Todolella, Forcall y Cincorres y ofrece una amplísima vista panorámica interpretable per mesas de interpretación. Acoge las romerías de mayo de La Todolella, Cincorres, Forcall y La Mata.

Església parroquial:

Situada a la falda del castell. Temple de creu grega amb cúpula central, accés lateral i campanar als peus de la nau central amb coberta semicircular, una raresa de l'època. Els diferents estils arquitectònics es sobreposen com en una línia del temps d'un llibre d'art.

Ubicada a la falda del castillo. Templo de cruz griega con cúpula central, acceso lateral y campanario a los pies de la nave central con espadaña de cubierta semicircular, una rareza de la época. Los diferentes estilos arquitectónicos se sobreponen como en una línea del tiempo de un libro de arte.

Ermita de Sant Onofre.

Recentment rehabilitada i retornada al culte per la reposició de la imatge del sant a través d'un retaule ceràmic, rèplica de l'original de fusta que va ser espoliat.

Recientemente rehabilitada y devuelta al culto por la reposición de la imagen del santo a través de un retablo cerámico, réplica del original de madera que fue expoliado.

SARANYANA

Assentament originari de la Todolella. L'església d'estil barroc està construïda sobre les bases de l'antic castell-palau dels senyors de Saranyana. El nucli poblacional conserva la casa consistorial, possiblement l'edifici d'aquestes característiques més petit de la península, amb la presó al fons del porxo, i damunt d'aquest, la sala capitular. Són també d'interès les restes de l'església protorromànica situada a la part alta del nucli poblacional.

Asentamiento originario de Todolella. La iglesia de estilo barroco está construida sobre las bases del antiguo castillo-palacio de los señores de Saranyana. El núcleo poblacional conserva la casa consistorial, posiblemente el edificio de estas características mas pequeño de la península, con la carcel al fondo del porche, y sobre este, la sala capitular. Son también de interés los restos de la iglesia protorrománica situada en la parte alta el núcleo poblacional.

ARTESANIA ESPARDENYES

El treball artesà de les espadenyes, va ser a La Todolella activitat principal de moltes cases. Actualment encara es pot veure la confecció artesanal d'aquest calçat en alguns racons al sol o a les entrades d'algunes cases.

ARTESANÍA ALPARGATAS

El trabajo artesano de las alpargatas, fue en La Todolella actividad principal en muchos hogares. Actualmente aún se puede observar la confección artesanal de este calzado tradicional en algunos rincones al sol o en la entrada de algunas casas.

FESTES I TRADICIONS

LES DANSES GUERRERES I LES GITANETES

La Dansa guerrera de La Todolella, un dels emblemes del municipi i carta de presentació internacional. D'origen iber. Vuit homes amb la indumentària del dansant, ballen tretze danses imitant lluites amb espases, pals, escuts i castanyoles. Es representen cada any el diumenge més proper al 24 d'agost, a les 18 h. a la plaça del poble. A continuació ballen les Gitanetes trenant les cintes al voltant de la barra.

FIESTAS Y TRADICIONES

LAS DANZAS GUERRERAS Y "LES GITANETES"

La Danza guerrera de La Todolella es uno de los emblemas del municipio y carta de presentación internacional. De origen ibero. Ocho hombres vestidos con el traje de danzante, bailan trece danzas imitando luchas con espadas, palos, escudos y castañuelas. Se representan el domingo mas cercano al 24 de agosto, a las 18 h. en la plaza del pueblo. A continuación bailan "les Gitanetes" trenzando las cintas sobre la barra.

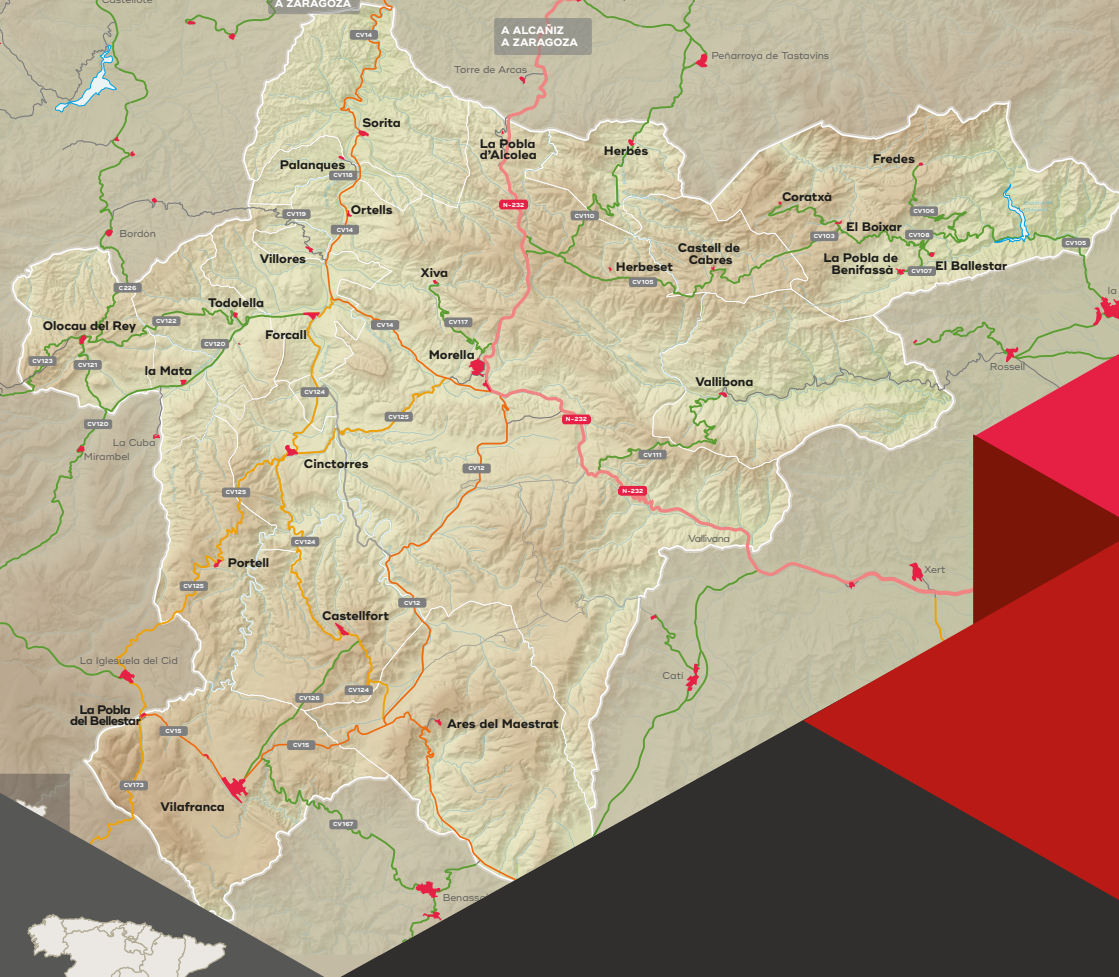
SANT ANTONI

Festa de l'hivern per excel·lència. Se celebra, a la Todolella la setmana abans de carnestoltes. La singularitat d'aquesta és la dansa i música que a la Todolella acompanya la comitativa de l'infern per tot el nucli urbà dansant al so de dolçaina i tabal.

SAN ANTONIO

Fiesta del invierno por excelencia. Se celebra, en Todolella la semana antes de carnaval. La singularidad de esta, reside en la danza y música que en Todolella acompaña la comitativa del infierno por todo el casco urbano danzando al son de dulzaina y tambor.

ELS PORTS
Tudolella

AYUNTAMIENTO DE TUDOLELLA

www.elsports.es/tudolella · www.tudolella.es

Pla de Dinamització i Governança Turística de Els Ports

GENERALITAT VALENCIANA

TURISME
COMUNITAT VALENCIANA

CASTELLÓN

DIPUTACIÓ DE CASTELLÓN

MANCOMUNITAT COMARCAL Els Ports